

PRAWO CUDZOZIEMCÓW DO EDUKACJI W POLSCE¹

1. PRAWO DO NAUKI

ustawa o systemie oświaty

Art. 14. 3. Dziecko w wieku 6 lat jest obowiązane odbyć roczne przygotowanie przedszkolne w przedszkolu albo w oddziale przedszkolnym zorganizowanym w szkole podstawowej.

3a. Obowiązek, o którym mowa w ust. 3, rozpoczyna się z początkiem roku szkolnego w tym roku kalendarzowym, w którym dziecko kończy 6 lat. (...)

4. Zapewnienie warunków do spełniania obowiązku, o którym mowa w ust. 3, jest zadaniem własnym gminy.

Art. 15. 1. Nauka jest obowiązkowa do ukończenia 18 roku życia.

2. Obowiązek szkolny dziecka rozpoczyna się z początkiem roku szkolnego w tym roku kalendarzowym, w którym dziecko kończy 7 lat, oraz trwa do ukończenia gimnazjum, nie dłużej jednak niż do ukończenia 18 roku życia.

Art. 16. 5. Obowiązek szkolny spełnia się przez uczęszczanie do szkoły podstawowej i gimnazjum, publicznych albo niepublicznych.

5a. Po ukończeniu gimnazjum obowiązek nauki spełnia się:

- 1) przez uczęszczanie do publicznej lub niepublicznej szkoły ponadgimnazjalnej;
- 2) przez uczęszczanie na zajęcia realizowane w formach pozaszkolnych w placówkach publicznych i niepublicznych posiadających akredytację, o której mowa w art. 68b;
- 3) przez uczęszczanie na zajęcia realizowane w ramach działalności oświatowej prowadzonej przez osoby prawne lub fizyczne na podstawie art. 83a ust. 2, dla której osoby te uzyskały akredytację, o której mowa w art. 68b;
- 4) przez realizowanie, zgodnie z odrębnymi przepisami, przygotowania zawodowego u pracodawcy.

Komentarz

Przepis artykułu 15 ust. 1 ustawy o systemie oświaty (zwanej dalej ustawą²) nakłada na osoby, które nie ukończyły 18 lat **obowiązek nauki**. Składa się on z dwóch elementów:

– obowiązku szkolnego, trwającego do czasu ukończenia gimnazjum, czyli nauki w formie instytucjonalnej w szkole podstawowej lub gimnazjum (art. 15 ust. 5 ustawy) oraz

– obowiązku uczenia się po ukończeniu gimnazjum, a przed ukończeniem 18 lat. Może być on realizowany w różnych formach: uczęszczania do szkoły ponadgimnazjalnej lub innej placówki edukacyjnej, albo poprzez uczęszczanie na innego rodzaju zajęcia, czy realizowanie przygotowania zawodowego (art. 16 ust. 5a ustawy).

Przepisy ustawy rozróżniają także obowiązek szkolny oraz przedszkolny. Obowiązek przedszkolny oznacza, iż dziecko w wieku 6 lat obowiązane jest odbyć roczne przygotowanie przedszkolne w przedszkolu lub oddziale przedszkolnym szkoły podstawowej (art. 14 ust. 3 i 3a ustawy). **Obowiązek szkolny** rozpoczyna się z początkiem roku szkolnego w tym roku kalendarzowym, w którym dziecko ukończy lat 7 (art. 15 ust. 2 ustawy) i trwa do ukończenia gimnazjum, nie dłużej jednak niż do ukończenia 18 roku życia.

Obowiązkowi szkolnemu podlegają wszystkie dzieci we wskazanym powyżej wieku, znajdujące się na terytorium RP, niezależnie od ich statusu prawnego, także cudzoziemcy – niezależnie od tego nawet, czy

¹ Tekst stanowi zaktualizowaną wersję rozdziału III publikacji: W. Klaus (red.), *Prawne uwarunkowania integracji uchodźców w Polsce. Komentarz dla praktyków*, Warszawa 2006, dostępnej na stronie Stowarzyszenia Interwencji Prawnej: <http://www.interwencjaprawna.pl/publikacje-do-pobrania.html>; Stan prawny dokumentu: 17 maja 2010 r.

² Jeżeli w rozdziale jest mowa o ustawie bez podania jej nazwy, należy przez to rozumieć ustawę z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz. U. z 2004 r. Nr 256, poz. 2572 z późn. zm.). Jeżeli jest mowa o rozporządzeniu, bez podawania jego nazwy, należy przez to rozumieć rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 1 kwietnia 2010 r. w sprawie przyjmowania osób niebędących obywatelami polskimi do publicznych przedszkoli, szkół, zakładów kształcenia nauczycieli i placówek oraz organizacji dodatkowej nauki języka polskiego, dodatkowych zajęć wyrównawczych oraz nauki języka i kultury kraju pochodzenia (Dz.U. z 2010 r., Nr 57, poz. 361).

znajdują się w Polsce legalnie, czy też nielegalnie. Regulacje te odnoszą się zatem w całej rozciągłości także do dzieci uchodźców oraz osób z ochroną uzupełniającą i pobytem tolerowanym, a także dzieci osób, które ubiegają się o nadanie statusu uchodźcy w Polsce.

Tylko takie rozumienie tych przepisów może być uznane za zasadne, biorąc pod uwagę przepisy wyższego rzędu. Konstytucja RP w art. 70 ust. 1 daje każdemu **prawo do nauki** oraz określa, że nauka ta do 18 roku życia jest obowiązkowa. Sformułowanie „każdy” oznacza także nie-obywatela polskiego, znajdującego się na terytorium naszego kraju. Prawo do nauki oznacza, że nikomu, kto chce się uczyć, a nie ukończył 18 lat, nie wolno odmówić tego prawa, a na organach państwa ciąży obowiązek zapewnienia odpowiednich ku temu możliwości. Powodem odmowy nie może zatem być nieznanostwo języka polskiego lub brak odpowiedniego, udokumentowanego wykształcenia.

Konwencja o Prawach Dziecka³ w art. 22 zwraca szczególną uwagę na dzieci, które zostały uznane za uchodźców bądź ubiegają się o taki status, niezależnie od tego, czy przebywają one z rodzicami, czy też bez nich (tzw. małoletni bez opieki zgodnie z art. 47 ust. 1 ustawy o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium RP⁴). Zaleca ona, by dzieci te otrzymały odpowiednią ochronę, przewidzianą przepisami Konwencji. Jednym z jej przejawów jest zapewnienie dziecku prawa do nauki (art. 28). Konwencja prawo to określa bardzo wąsko (nakładając na Państwa-Strony zapewnienie bezpłatnej nauki jedynie w zakresie podstawowym), jednak przepisy te są rozwinięte przez wskazane wyżej postanowienia polskiej Konstytucji.

1.1. Prawo do nauki w przedszkolach

ustawa o systemie oświaty

Art. 14. 1. Wychowanie przedszkolne obejmuje dzieci w wieku 3-6 lat.

Art. 14a. 2. Sieć publicznych przedszkoli i oddziałów przedszkolnych w szkołach podstawowych powinna być ustalona tak, aby wszystkie dzieci sześciolatnie zamieszkałe na obszarze gminy miały możliwość spełniania obowiązku, o którym mowa w art. 14 ust. 3, a droga dziecka sześciolatniego z domu do najbliższego publicznego przedszkola lub oddziału przedszkolnego w szkole podstawowej nie przekraczała 3 km.

Art. 94a. 1. Osoby niebędące obywatelami polskimi korzystają z nauki i opieki w publicznych przedszkolach, a podlegające obowiązkowi szkolnemu korzystają z nauki i opieki w publicznych szkołach podstawowych, gimnazjach, publicznych szkołach artystycznych oraz w placówkach, w tym placówkach artystycznych, na warunkach dotyczących obywateli polskich.

Komentarz

Prawo do korzystania z przedszkoli przysługuje wszystkim dzieciom w wieku 3-6 lat, także dzieciom, które nie posiadają polskiego obywatelstwa i to na takich samych prawach, jak obywatelom polskim (patrz także komentarz do art. 94a ust. 1 ustawy). Oznacza to, że nie można w żaden sposób różnicować przyjęcia dziecka do przedszkola w zależności od posiadanego przez nie obywatelstwa – każde z dzieci ma takie samo prawo, by do przedszkola uczęszczać. Powodem odmowy przyjęcia nie może być również ewentualna nieznanostwo języka polskiego przez dziecko lub brak doświadczeń czy przygotowania placówki do nauczania dzieci cudzoziemców.

Ewentualna odpłatność za pobyt dziecka w przedszkolu publicznym może być wymagana tylko wtedy, jeśli taką samą opłatę wnoszą obywatele polscy. Na podstawie art. 14 ust. 5 ustawy taka odpłatność może zostać ustalona przez radę gminy, jednakże może dotyczyć jedynie programu prowadzonego ponad minimum określone w podstawie programowej wychowania przedszkolnego, które powinno być prowadzone bezpłatnie (art. 6 pkt 1 ustawy).

1.2. Prawo do nauki w szkołach podstawowych i gimnazjach

ustawa o systemie oświaty

Art. 94a. 1. Osoby niebędące obywatelami polskimi korzystają z nauki i opieki w publicznych przedszkolach, a podlegające obowiązkowi szkolnemu korzystają z nauki i opieki w publicznych szkołach podstawowych, gimnazjach, publicznych szkołach artystycznych oraz w placówkach, w tym placówkach artystycznych, na warunkach dotyczących obywateli polskich.

³ Konwencja o Prawach Dziecka (Dz. U. z 1991 r. Nr 120, poz. 526).

⁴ Ustawa o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium RP (Dz. U. z 2003 r. Nr 128, poz. 1176 z późn. zm.).

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej w sprawie przyjmowania osób niebędących obywatelami polskimi do publicznych przedszkoli, szkół, zakładów kształcenia nauczycieli i placówek oraz organizacji dodatkowej nauki języka polskiego, dodatkowych zajęć wyrównawczych oraz nauki języka i kultury kraju pochodzenia.

§ 2. 1. Osoby niebędące obywatelami polskimi, zwane dalej „cudzoziemcami”, są przyjmowane:

1) do publicznych przedszkoli, klas pierwszych szkół podstawowych i do szkół artystycznych na warunkach i w trybie dotyczących obywateli polskich;

2) do klas II-VI publicznych szkół podstawowych oraz do publicznych gimnazjów, szkół ponadgimnazjalnych, zakładów kształcenia nauczycieli i placówek na podstawie:

a) świadectwa lub innego dokumentu stwierdzającego ukończenie za granicą szkoły lub kolejnego etapu edukacji, uznanego, zgodnie z odrębnymi przepisami, za równorzędne polskiemu świadectwu ukończenia odpowiedniej szkoły publicznej lub świadectwu dojrzałości, lub

b) świadectwa, zaświadczenia lub innego dokumentu wydanego przez szkołę za granicą, potwierdzającego uczęszczenie przez cudzoziemca do szkoły za granicą i wskazującego klasę lub etap edukacji, który cudzoziemiec ukończył w szkole za granicą, oraz dokumentu potwierdzającego sumę lat nauki szkolnej cudzoziemca.

3. Dyrektor publicznej szkoły, zakładu kształcenia nauczycieli i placówki przyjmuje, z zastrzeżeniem ust. 6, oraz kwalifikuje cudzoziemca do odpowiedniej klasy lub na odpowiedni semestr na podstawie dokumentów, o których mowa w ust. 1 pkt 2.

4. Jeżeli cudzoziemiec nie może przedłożyć dokumentów, o których mowa w ust. 1 pkt 2 lit. a lub b, zostaje przyjęty i zakwalifikowany do odpowiedniej klasy lub na odpowiedni semestr na podstawie rozmowy kwalifikacyjnej. Rozmowę kwalifikacyjną przeprowadza dyrektor publicznej szkoły, zakładu kształcenia nauczycieli lub placówki z udziałem, w razie potrzeby, nauczyciela lub nauczycieli.

5. W przypadku cudzoziemca, który nie zna języka polskiego, rozmowę kwalifikacyjną przeprowadza się w języku obcym, którym posługuje się cudzoziemiec. W razie potrzeby należy zapewnić udział w rozmowie kwalifikacyjnej osoby władającej językiem obcym, którym posługuje się cudzoziemiec.

Komentarz

Analogicznie, jak w przypadku przedszkoli, prawo do bezpłatnego korzystania z nauki na poziomie szkoły podstawowej i gimnazjum przysługuje każdemu dziecku cudzoziemcowi, które znajduje się na terytorium Polski, niezależnie od tego, czy przebywa w naszym kraju legalnie, czy też nie, oraz niezależnie od stopnia jego znajomości języka polskiego. Prawo to przysługuje cudzoziemcom na takich samych warunkach, jak obywatelom polskim (art. 94a ust. 1 ustawy).

Szczegóły dotyczące przyjmowania dzieci cudzoziemców do szkół publicznych określa Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 1 kwietnia 2010 r. w sprawie przyjmowania osób niebędących obywatelami polskimi do publicznych przedszkoli, szkół, zakładów kształcenia nauczycieli i placówek oraz organizacji dodatkowej nauki języka polskiego, dodatkowych zajęć wyrównawczych oraz nauki języka i kultury kraju pochodzenia (zwane dalej rozporządzeniem). Przewiduje ono, że dzieci te są przyjmowane do wszystkich placówek na zasadach obowiązujących obywateli polskich (§ 2 ust. 1 rozporządzenia). Nowością jest określenie bardziej szczegółowych warunków odnoszących się do przyjęcia ucznia do określonej klasy. Zgodnie z § 2 ust. 2 rozporządzenia następuje ono na podstawie świadectw lub innych dokumentów poświadczających ukończenie za granicą pewnego etapu edukacji (np. klasy, semestru) albo też potwierdzenia, którą klasę dziecko ukończyło i jaka jest suma lat nauki szkolnej danego ucznia.

Wyjątkiem w tym zakresie jest brak dokumentów potwierdzających ukończenie przez dziecko odpowiedniej szkoły lub klasy za granicą. W takim przypadku przed przyjęciem dziecka do szkoły dyrektor obowiązany jest przeprowadzić rozmowę kwalifikacyjną (§ 2 ust. 4 rozporządzenia). Jej wyniki powinny zadecydować o tym, do jakiej klasy dziecko powinno zostać przyjęte. Przeprowadzenie rozmowy jest obligatoryjne w każdym przypadku, gdy dziecko nie potrafi udokumentować ukończonych lat nauki. Wynik rozmowy określa jedynie przyjęcie na poszczególny etap edukacji, nie może skutkować nieprzyjęciem dziecka do szkoły.

Przepisy nie regulują szczegółowo, w jaki sposób dyrektor ma przeprowadzić daną rozmowę. Może ona sprawdzać wiedzę, którą posiada cudzoziemiec, lub też jego „przydatność” do odpowiedniej klasy (jak określały to przepisy § 2 ust. 3 poprzednio obowiązującego rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 4 października 2001 r. w sprawie przyjmowania osób niebędących obywatelami polskimi do publicznych przedszkoli, szkół, zakładów kształcenia i placówek). Obecne w ogóle prawo nie określa, co ma być przedmiotem rozmowy i sprawdzenia. Niewątpliwie dyrektor poza wiedzą ucznia powinien wziąć pod uwagę także rozwój emocjonalny dziecka i jego odnalezienie się w danej klasie. Oznacza to, że możliwe jest zakwalifikowanie cudzoziemca do klasy według jego wieku, niezależnie od poziomu posiadanej wiedzy oraz znajomości języka polskiego, jeżeli dyrektor (sam lub z przybranym do przeprowadzenia rozmowy nauczycielem) uzna, że takie rozwiązanie będzie lepsze z wychowawczego punktu widzenia – zarówno dla nowoprzyjmowanego

ucznia, jak również dla klasy, do której będzie on uczęszczał (np. zapewne szkodliwe wychowawczo będzie umieszczenie dwunastolatka w klasie z ośmiolatkami – i to dla obu stron). W trakcie rozmowy nie ma obowiązku sprawdzania, czy uczeń zna podstawy programowe obowiązujące w odpowiedniej klasie.

Ważną zmianą obowiązującą od kwietnia 2010 r. jest to, że rozmowa kwalifikacyjna obowiązkowo powinna się odbyć w języku zrozumiałym dla dziecka. Jeśli nie włada ono zatem językiem polskim, to powinna być ona prowadzona w języku ojczystym dziecka lub innym, dla niego zrozumiałym. Rozmowę można odbyć także z towarzyszeniem tłumacza – przy czym chodzi tu o osobę, władającą językiem zrozumiałym dla dziecka, a nie o tłumacza przysięgłego czy inną osobę z poświadczonymi umiejętnościami w tym zakresie.

Przepisy rozporządzenia określają także, do jakiej klasy powinno zostać zakwalifikowane dziecko zgodnie z latami odbytej przez niego nauki (§ 2 ust. 2 pkt 2 lit. b rozporządzenia). Przepis ten ma szczególne zastosowanie w chwili przyjęcia dziecka na początku roku szkolnego lub na początku semestru (mowa jest bowiem o „etapie” nauki, a za takowy niewątpliwie należy uznać semestr, który kończy się przecież nawet wystawieniem ocen). W przypadku jeśli dziecko zgłosi się do szkoły w trakcie trwania semestru, dyrektor jednak także ma obowiązek przyjęcia go do szkoły, choćby zgłoszenie nastąpiło w czerwcu. Wynika to wprost z przepisów ustawy o systemie oświaty, mówiącej o obowiązku szkolnym. Także wówczas dyrektor, kierując się wspomnianymi przepisami, przyjmuje dziecko na odpowiedni semestr – zgodnie z sumą lat nauki, które uczeń ma za sobą, jeśli odpowiednie dokumenty na to wskazują. W przypadku braku takich dokumentów, dyrektor przeprowadza rozmowę kwalifikacyjną i na tej podstawie przyjmuje dziecko, kierując się względami, będącymi w jego przekonaniu najlepsze z punktu widzenia dobra dziecka.

Wspomnieć także należy o możliwości odroczenia obowiązku szkolnego (na podstawie art. 16 ust. 3 i 4 ustawy). Warto zaznaczyć jednak, że dotyczy ono tylko odroczenia obowiązku rozpoczęcia obowiązku szkolnego oraz musi zostać poprzedzone odpowiednią procedurą, w szczególności wymaga zasięgnięcia opinii poradni psychologiczno-pedagogicznej. Nie jest możliwe zatem odsunięcie w czasie realizacji obowiązku szkolnego przez starsze dzieci, niezależnie od tego, czy znają język polski, czy też nie (o tym, jakie obowiązki zostały nałożone na instytucje edukacyjne wobec dzieci, które nie posługują się j. polskim w stopniu wystarczającym poniżej). Warto się jednak zastanowić, czy nie skorzystać z możliwości, jaką dają przepisy Unii Europejskiej, np. art. 10 ust. 2 Dyrektywy Rady 2003/9/WE z dnia 27 stycznia 2003 r. ustanawiającej minimalne normy dotyczące przyjmowania osób ubiegających się o azyl. Zezwala on na odroczenie do jednego roku obowiązku podjęcia nauki w szkole, jeśli w tym czasie dzieciom zapewnione jest specjalistycznie kształcenie, przygotowujące je do podjęcia nauki w normalnym trybie. Ułatwienie dostępu do systemu edukacji, jak to określa dyrektywa, powinno niewątpliwie kłaść duży nacisk na umiejętności językowe, ale także na wyrównywanie braków edukacyjnych. Najlepiej, by odbywało się ono w szkole (choć dyrektywa nie przewiduje takiego obowiązku), a część zajęć, niewymagająca dobrej znajomości języka, np. wychowanie fizyczne, zajęcia plastyczne, techniczne, muzyka etc. powinny być prowadzone łącznie z polskimi dziećmi – by przygotować obie strony do wspólnej nauki w nowym roku szkolnym.

1.3. Prawo do nauki w szkołach ponadgimnazjalnych

ustawa o systemie oświaty

Art. 94a. 1a. Osoby niebędące obywatelami polskimi, podlegające obowiązkowi nauki, korzystają z nauki i opieki w publicznych szkołach ponadgimnazjalnych na warunkach dotyczących obywateli polskich do ukończenia 18 lat lub ukończenia szkoły ponadgimnazjalnej.

2. Na warunkach dotyczących obywateli polskich korzystają z nauki w publicznych szkołach policealnych, publicznych szkołach artystycznych, publicznych zakładach kształcenia nauczycieli i publicznych placówkach:

- 1) obywatele państw członkowskich Unii Europejskiej, państwa członkowskiego Europejskiego Porozumienia o Wolnym Handlu (EFTA) - strony umowy o Europejskim Obszarze Gospodarczym lub Konfederacji Szwajcarskiej, a także członkowie ich rodzin posiadający prawo pobytu lub prawo stałego pobytu;
- 2) osoby pochodzenia polskiego w rozumieniu przepisów o repatriacji;
- 3) osoby, którym udzielono zezwolenia na osiedlenie się na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej;
- 4) osoby posiadające ważną Kartę Polaka;
- 6) osoby, którym nadano status uchodźcy oraz członkowie ich rodzin;
- 7) osoby posiadające zgodę na pobyt tolerowany;
- 8) osoby, którym udzielono ochrony uzupełniającej oraz członkowie ich rodzin;
- 9) osoby korzystające z ochrony czasowej na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej;
- 10) osoby, którym na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej udzielono zezwolenia na pobyt rezydenta długoterminowego Wspólnot Europejskich;

11) osoby, którym na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej udzielono zezwolenia na zamieszkanie na czas oznaczony w związku z okolicznością, o której mowa w art. 53 ust. 1 pkt 7, 13 i 14 ustawy z dnia 13 czerwca 2003 r. o cudzoziemcach;

12) członkowie rodzin osób ubiegających się o nadanie statusu uchodźcy.

2a. Za członków rodzin osób, o których mowa w ust. 2:

1) pkt 1 - uważa się osoby, o których mowa w art. 2 pkt 4 ustawy z dnia 14 lipca 2006 r. o wjeździe na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, pobycie oraz wyjeździe z tego terytorium obywateli państw członkowskich Unii Europejskiej i członków ich rodzin);

2) pkt 6, 8 i 12 - uważa się małżonka oraz małoletnie dzieci tych osób niepozostające w związku małżeńskim i będące na ich utrzymaniu.

3. Osoby, niebędące obywatelami polskimi, nie wymienione w ust. 2, mogą korzystać z nauki w publicznych szkołach (...), o których mowa w ust. 2:

1) jako stypendyści otrzymujący stypendium przyznane przez ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania;

2) jako stypendyści otrzymujący stypendium przyznane przez organ prowadzący szkołę (...);

3) na warunkach odpłatności.

Komentarz

Z nauki w szkołach ponadgimnazjalnych na takich samych warunkach, jak obywatele polscy, a zatem nieodpłatnie, korzystają wszyscy cudzoziemcy, którzy podlegają obowiązkowi nauki na terytorium Rzeczypospolitej Polski, o ile nie mają ukończonych lat 18 albo rozpoczęły naukę w tych szkołach przed osiągnięciem tego wieku i ją nadal kontynuują. Osoby, chcące rozpocząć naukę w szkole ponadgimnazjalnej po ukończeniu 18 lat, mogą ją prowadzić jedynie na zasadach odpłatności. Zmiana ta została wprowadzona nowelizacją ustawy o systemie oświaty z 2009 r. i pogorszyła sytuację w tym zakresie przez niewłaściwe sformułowanie przepisu. W poprzednio obowiązującym stanie prawnym prawo do bezpłatnej nauki w szkołach ponadgimnazjalnych miały jedynie wybrane grupy cudzoziemców. Nie było ono jednak uzależnione od wieku. Obecnie prawo to przyznano wszystkim cudzoziemcom, jednak nie wiadomo, czemu ustawodawca zdecydował się na ograniczenie wiekowe w tym zakresie. Należy zaznaczyć, że ograniczenie to jest częściowo przynajmniej niezgodne z przepisami Unii Europejskiej – art. 10 ust. 1 wspomnianej już Dyrektywy Rady 2003/9/WE (ustanawiającej minimalne normy dotyczące przyjmowania osób ubiegających się o azyl) wyraźnie stwierdza, iż wobec uchodźców nie jest możliwe odmówienie bezpłatnego prawa do kształcenia na poziomie średnim z powodu osiągnięcia pełnoletniości. Konieczna jest zatem pilna zmiana przepisu art. 94a ust. 1a ustawy.

Z kolei na warunkach dotyczących obywateli polskich korzystają z nauki w publicznych szkołach policealnych, publicznych szkołach artystycznych oraz publicznych zakładach kształcenia nauczycieli i publicznych placówkach jedynie wybrane kategorie cudzoziemców (wymienione w art. 94a ust. 2 ustawy). Wśród nich znajdują się m.in. osoby, które uzyskały status uchodźcy, jak również osoby z ochroną uzupełniającą i pobytem tolerowanym, a także członkowie rodzin osób, które ubiegają się o nadanie statusu uchodźcy. W tym ostatnim przypadku można zauważyć pewną sprzeczność – członkowie rodzin osób, które ubiegają się o nadanie statusu uchodźcy mogą się uczyć na zasadach nieodpłatności, ale już same te osoby nie mają tego prawa. Problem ten dotyka szczególnie małoletnich cudzoziemców bez opieki, które przyjeżdżają do Polski bez rodziny i same starają się o status uchodźcy, a także dorosłych uchodźców, którzy chcieliby podnieść swoje kwalifikacje. Takie ukształtowanie przepisu art. 94a ust. 2 pkt 12 ustawy jest zupełnie niezrozumiałe.

Inne kategorie cudzoziemców, niewymienione w tym przepisie, mogą korzystać z nauki na zasadach odpłatności. Wysokość takich opłat uregulowana jest szczegółowo w § 3 rozporządzenia. Istnieje jednak możliwość uzyskania przez takie dzieci stypendium na naukę, a zatem korzystania z niej bezpłatnie (art. 94a ust. 3 ustawy oraz § 9 i 10 rozporządzenia). Nowowprowadzonym rozwiązaniem jest możliwość całkowitego lub częściowego zwolnienia cudzoziemca z opłat za naukę, jeżeli jego rodzina znajduje się w trudnej sytuacji materialnej. Zwolnienie następuje na wniosek cudzoziemca lub jeśli jest niepełnoletni – jego rodziców, a decyzję w tej sprawie podejmuje organ prowadzący szkołę.

Warto jeszcze raz przypomnieć, że warunkiem korzystania z tego poziomu kształcenia nie może być posługiwanie się językiem polskim. Każde dziecko cudzoziemca ma prawo do tego kształcenia, niezależnie od stopnia jego znajomości.

Należy zwrócić szczególną uwagę na osoby, które ukończyły lat 16, a nie ukończyły 18, a więc są w wieku, w którym zazwyczaj dzieci kończą gimnazjum. One także powinny odbyć rozmowę kwalifikacyjną, o ile nie legitymują się odpowiednim zaświadczeniem o ukończeniu nauki w kraju pochodzenia lub w innym kraju na poziomie odpowiadającym polskiemu gimnazjum. Jeżeli nie mają odpowiedniego świadectwa, także powinny zostać objęte nauczaniem w gimnazjum (w klasie odpowiedniej do wyników rozmowy kwalifikacyjnej). Należy jednak mieć także na względzie wiek osób, które kieruje się do gimnazjów – ze względów peda-

gogenicznych nie powinien on odbiegać znacznie od wieku gimnazjalistów. Dlatego też starsze dzieci może lepiej jest wysłać do gimnazjum dla dorosłych bądź do szkół ponadgimnazjalnych, niż do szkoły razem ze znacznie młodszymi dziećmi.

1.4. Prawo do kształcenia ustawicznego

ustawa o systemie oświaty

Art. 3. Ilekroć w dalszych przepisach jest mowa bez bliższego określenia o:

- 3) placówce – należy przez to rozumieć jednostki organizacyjne wymienione w art. 2 pkt 3-5, 7 i 10;
- 15) szkole dla dorosłych – należy przez to rozumieć szkołę, w której stosuje się odrębną organizację kształcenia i do której przyjmowane są osoby mające 18 lat, a także kończące 18 lat w roku kalendarzowym, w którym przyjmowane są do szkoły;
- 17) kształceniu ustawicznym – należy przez to rozumieć kształcenie w szkołach dla dorosłych, a także uzyskiwanie i uzupełnianie wiedzy ogólnej, umiejętności i kwalifikacji zawodowych w formach pozaszkolnych przez osoby, które spełniły obowiązek szkolny;

Art. 2. System oświaty obejmuje:

- 3a) placówki kształcenia ustawicznego, placówki kształcenia praktycznego oraz ośrodki doksztalcania i doskonalenia zawodowego, umożliwiające uzyskanie i uzupełnienie wiedzy ogólnej, umiejętności i kwalifikacji zawodowych;

Art. 68a. 1. Kształcenie ustawiczne jest organizowane i prowadzone w:

- 1) szkołach dla dorosłych;
- 2) placówkach kształcenia ustawicznego, placówkach kształcenia praktycznego, ośrodkach doksztalcania i doskonalenia zawodowego.

2. Kształcenie ustawiczne może być prowadzone jako stacjonarne, zaoczne i na odległość.

Art. 94a. 2. Na warunkach dotyczących obywateli polskich korzystają z nauki w publicznych szkołach policealnych, publicznych szkołach artystycznych, publicznych zakładach kształcenia nauczycieli i publicznych placówkach:

- 3) osoby, którym udzielono zezwolenia na osiedlenie się na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej;
- 6) osoby, którym nadano status uchodźcy oraz członkowie ich rodzin;
- 7) osoby posiadające zgodę na pobyt tolerowany;
- 8) osoby, którym udzielono ochrony uzupełniającej oraz członkowie ich rodzin;
- 9) osoby korzystające z ochrony czasowej na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej;
- 11) osoby, którym na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej udzielono zezwolenia na zamieszkanie na czas oznaczony w związku z okolicznością, o której mowa w art. 53 ust. 1 pkt 7, 13 i 14 ustawy z dnia 13 czerwca 2003 r. o cudzoziemcach (Dz. U. Nr 128, poz. 1175 z późn. zm.);
- 12) członkowie rodzin osób ubiegających się o nadanie statusu uchodźcy.

Komentarz

Wymienione w art. 94a ust. 2 ustawy kategorie cudzoziemców mają także prawo do korzystania z form kształcenia ustawicznego na takich samych zasadach, jak obywatele polscy. Oznacza to możliwość kształcenia się osób dorosłych w szkołach dla dorosłych, a także korzystania z kształcenia praktycznego i doskonalenia zawodowego (formy kształcenia ustawicznego wymienione są w art. 68a ustawy). Uprawnienie to przysługuje przede wszystkim uchodźcom, osobom z ochroną uzupełniającą oraz pobytem tolerowanym, ale także członkom rodzin uchodźców, osób posiadających ochronę uzupełniającą jak i osób, które ubiegają się o nadanie statusu uchodźcy w Polsce – o czym wprost stanowi ustawa. W świetle tych przepisów za członka rodziny cudzoziemca należącego do jednej z trzech wymienionych powyżej kategorii uważa się jego małżonka i małoletnie dzieci (o ile nie zawarły one jeszcze związku małżeńskiego oraz także pozostają na utrzymaniu cudzoziemca). Na problem wyłączenia z tej kategorii samych osób, starających się o nadanie statusu uchodźcy, a także ograniczenia możliwości bezpłatnej nauki w szkołach ponadgimnazjalnych zwracano uwagę powyżej, w punkcie 1.3.

Inne kategorie cudzoziemców mogą korzystać z nauki na tym poziomie na zasadach odpłatności, przy czym w przypadku trudnej sytuacji materialnej, istnieje możliwość ubiegania się o zwolnienie z tych opłat.

Problem pojawia się w przypadku osób, które chciałyby podjąć naukę w szkołach dla dorosłych i uzupełnić naukę na poziomie szkoły podstawowej czy gimnazjum. Żadne przepisy nie odnoszą się do tego problemu, stąd nie wiadomo, czy nauka ta prowadzona powinna być odpłatnie czy nieodpłatnie. W § 3 ust. 1 rozporządzenia, mówiących o wysokości opłat za naukę wymienione są jedynie szkoły dla dorosłych o charakterze ponadgimnazjalnym. Jest to poważny problem, bowiem wielu cudzoziemców przyjeżdża do Polski z

niepełnym wykształceniem – szczególnie dotyczy to uchodźców. Konieczne jest więc jego uzupełnienie – by znaleźć lepiej płatną pracę. Powinien on znaleźć szybkie rozwiązanie w przepisach.

1.5. Egzekucja realizacji obowiązku szkolnego

ustawa o systemie oświaty

Art. 14b. 1. Rodzice dziecka podlegającego obowiązkowi, o którym mowa w art. 14 ust. 3, są obowiązani do:

- 1) dopełnienia czynności związanych ze zgłoszeniem dziecka do przedszkola lub oddziału przedszkolnego zorganizowanego w szkole podstawowej;
- 2) zapewnienia regularnego uczęszczania dziecka na zajęcia;
- 3) informowania, w terminie do dnia 30 września każdego roku, dyrektora szkoły podstawowej, w obwodzie której dziecko mieszka, o realizacji tego obowiązku spełnianego w sposób określony w art. 16 ust. 5b;
- 4) zapewnienia dziecku warunków nauki określonych w zezwoleniu, o którym mowa w art. 16 ust. 8 – w przypadku dziecka realizującego obowiązek poza przedszkolem, oddziałem przedszkolnym lub inną formą wychowania przedszkolnego.

2. Kontrolowanie spełniania obowiązku, o którym mowa w art. 14 ust. 3, należy do zadań dyrektora szkoły podstawowej, w obwodzie której dziecko mieszka.

Art. 19. 1. Dyrektorzy publicznych szkół podstawowych i gimnazjów kontrolują spełnianie obowiązku szkolnego przez dzieci zamieszkałe w obwodach tych szkół, a gmina kontroluje spełnianie obowiązku nauki przez młodzież zamieszkałą na terenie tej gminy, w tym odpowiednio:

- 1) kontrolują wykonywanie obowiązków, o których mowa w art. 18 ust. 1 pkt 1, 2 i 4, a także współdziałają z rodzicami w realizacji obowiązków, o których mowa w art. 18 ust. 1 pkt 3 i ust. 3;
- 2) prowadzą ewidencję spełniania obowiązku szkolnego oraz obowiązku nauki.

2. Wójt gminy (burmistrz, prezydent miasta) jest obowiązany przekazywać dyrektorom publicznych szkół podstawowych i gimnazjów na obszarze gminy informacje o aktualnym stanie i zmianach w ewidencji dzieci i młodzieży w wieku 3-18 lat.

Art. 20. 1. Niespełnianie obowiązku, o którym mowa w art. 14 ust. 3, obowiązku szkolnego lub obowiązku nauki podlega egzekucji w trybie przepisów o postępowaniu egzekucyjnym w administracji.

2. Przez niespełnienie obowiązku, o którym mowa w art. 14 ust. 3, obowiązku szkolnego lub obowiązku nauki należy rozumieć nieusprawiedliwioną nieobecność w okresie jednego miesiąca na co najmniej 50%:

- 1) obowiązkowych zajęć edukacyjnych w przedszkolu (oddziale przedszkolnym zorganizowanym w szkole podstawowej), szkole podstawowej, gimnazjum, szkole ponadgimnazjalnej lub placówce;
- 2) zajęć w przypadku spełniania obowiązku nauki przez uczęszczanie na zajęcia lub w celu przygotowania zawodowego, o których mowa w art. 16 ust. 5a pkt 2-4.

Komentarz

Za realizację obowiązku szkolnego oraz obowiązku nauki przez dziecko odpowiedzialni są rodzice, ale kontrolę nad nimi w tym zakresie sprawuje dyrektor szkoły podstawowej lub gimnazjum, w okręgu którego dziecko ma miejsce zamieszkania albo organy gminy – w przypadku obowiązku nauki, realizowanego po ukończeniu gimnazjum (art. 14b ust. 2 oraz 19 ust. 1 pkt 1 ustawy). Jeżeli rodzice dziecka nie wypełniają tego obowiązku, dyrektor zobligowany jest podjąć odpowiednie działania w celu jego egzekucji (art. 20 ust. 1 ustawy).

Oczywiście, zanim podjęte zostaną tak drastyczne działania, uprzednio należy zapewnić rodzicom dzieci cudzoziemców odpowiednią informację nt. polskich przepisów dotyczących obowiązku szkolnego, w tym o zakresie ich odpowiedzialności oraz skutkach nierespektowania tych uregulowań (z odpowiedzialnością karno-administracyjną oraz przed sądem opiekuńczym włącznie). Taką informację powinni przekazywać pracownicy socjalni, którzy pracują z cudzoziemcami – w ośrodkach dla uchodźców lub później – w ramach pomocy świadczonej przez ośrodki pomocy społecznej czy powiatowe centra pomocy rodzinie. Do obowiązków pracowników powinno należeć także zgłoszenie dyrektorom szkół (oraz władzom gminnym w przypadku dzieci starszych) faktu przebywania na ich terenie dzieci objętych obowiązkiem szkolnym oraz motywowanie rodziców i dzieci do wypełniania tych obowiązków.

Nowością jest wprowadzenie szczegółowych przepisów, definiujących, jak należy rozumieć wypełnianie obowiązku szkolnego oraz kiedy uznać, że doszło do naruszenia tego obowiązku. Ustawodawca przyjął, iż nie spełnia obowiązku szkolnego uczeń, który w danym miesiącu opuścił bez usprawiedliwienia co najmniej 50% zajęć dydaktycznych (art. 20 ust. 2 ustawy). Stwierdzając taką sytuację, dyrektor powinien wszcząć przewidziane prawem środki sprawdzające, a następnie dyscyplinujące rodziców.

2. DODATKOWA POMOC DLA UCZNIÓW

2.1. Prawo do korzystania z bezpłatnej nauki języka polskiego

ustawa o systemie oświaty

Art. 94a. 4. Osoby niebędące obywatelami polskimi, podlegające obowiązkowi szkolnemu lub obowiązkowi nauki, które nie znają języka polskiego albo znają go na poziomie niewystarczającym do korzystania z nauki, mają prawo do dodatkowej, bezpłatnej nauki języka polskiego. Dodatkową naukę języka polskiego dla tych osób organizuje organ prowadzący szkołę.

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej w sprawie przyjmowania osób niebędących obywatelami polskimi do publicznych przedszkoli, szkół, zakładów kształcenia nauczycieli i placówek oraz organizacji dodatkowej nauki języka polskiego, dodatkowych zajęć wyrównawczych oraz nauki języka i kultury kraju pochodzenia.

§ 5. 1. Dla cudzoziemców oraz obywateli polskich, podlegających obowiązkowi szkolnemu i obowiązkowi nauki, którzy nie znają języka polskiego albo znają go na poziomie niewystarczającym do korzystania z nauki, organ prowadzący szkołę organizuje w szkole dodatkową, bezpłatną naukę języka polskiego w formie dodatkowych zajęć lekcyjnych z języka polskiego.

2. Dodatkowe zajęcia lekcyjne z języka polskiego są prowadzone indywidualnie lub w grupach w wymiarze pozwalającym na opanowanie języka polskiego w stopniu umożliwiającym udział w obowiązkowych zajęciach edukacyjnych, nie niższym niż 2 godziny lekcyjne tygodniowo.

3. Tygodniowy rozkład oraz wymiar godzin dodatkowych zajęć lekcyjnych z języka polskiego ustala, w porozumieniu z organem prowadzącym szkołę, dyrektor szkoły, w której są organizowane te zajęcia.

§ 7. Łączny wymiar godzin zajęć lekcyjnych, o których mowa w § 5 ust. 1 i § 6 ust. 2, nie może być wyższy niż 5 godzin lekcyjnych tygodniowo w odniesieniu do jednego ucznia.

ustawa o pomocy społecznej

Art. 36. Świadczeniami z pomocy społecznej są:

1) świadczenia pieniężne:

g) świadczenie pieniężne na utrzymanie i pokrycie wydatków związanych z nauką języka polskiego dla cudzoziemców, którzy uzyskali w Rzeczypospolitej Polskiej status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą;

Art. 93. 1. Pomoc, o której mowa w art. 91 ust. 1, jest realizowana w ramach indywidualnego programu integracji, uzgodnionego między powiatowym centrum pomocy rodzinie a uchodźcą, określającego wysokość, zakres i formy pomocy, w zależności od indywidualnej sytuacji życiowej uchodźcy i jego rodziny, oraz zobowiązania:

2) uchodźcy do:

c) obowiązkowego uczestnictwa w kursach języka polskiego, w przypadku gdy zachodzi taka potrzeba.

Komentarz

W przypadku braku znajomości przez dziecko cudzoziemca języka polskiego lub znajomości na poziomie niewystarczającym, zapewnia się mu przez okres roku dodatkowe, bezpłatne lekcje z języka polskiego. Obowiązek ten spoczywa na gminie, na terenie której dziecko zamieszkuje (art. 94a ust. 4 oraz art. 5a ust. 2a ustawy).

Nauka ta prowadzona jest w wymiarze pozwalającym na opanowanie języka polskiego, w stopniu umożliwiającym udział w obowiązkowych zajęciach edukacyjnych (wynikających z siatki zajęć dla danej klasy), jednak nie mniejszym niż 2 godziny lekcyjne w tygodniu (§ 5 ust. 2 rozporządzenia). Szczegółowy rozkład zajęć ustala dyrektor szkoły w porozumieniu z gminą. Mogą oni też, biorąc pod uwagę dobro dzieci (i to zarówno cudzoziemskich, jak i polskich), zwiększyć liczbę obowiązkowych godzin zajęć, co w praktyce ma miejsce w niektórych gminach, np. w Warszawie. Z dotychczasowych doświadczeń wynika⁵, że optymalna ilość takich zajęć wynosi 6 godzin tygodniowo. Nowe rozporządzenie wprowadziło jednak w tym zakresie ograniczenia – wszystkie dodatkowe zajęcia wyrównujące szanse, na które uczęszcza uczeń cudzoziemiec – a zatem język polski i zajęcia wyrównawcze – nie mogą łącznie przekroczyć 5 godzin dydaktycznych tygodniowo. Doceniając chęć nadmiernego nieobciążania ucznia, warto zadać sobie pytanie, czy to jednak nie jest zbyt mały wymiar zajęć.

Obowiązkowe zajęcia z języka polskiego mogą powinny trwać dopóki są one danemu uczniowi cudzoziemcowi niezbędne – a zatem dopóki nie posługuje się on językiem polskim na poziomie wystarczającym

⁵ Takie wnioski zgłaszali doświadczeni nauczyciele i dyrektorzy, pracujący od wielu lat z dziećmi cudzoziemcami, w trakcie konferencji poświęconej edukacji dzieci uchodźców, zorganizowanej w kwietniu 2006 r. przez Stowarzyszenie Interwencji Prawnej oraz Przedstawicielstwo UNHCR w Polsce.

do korzystania z nauki. Trudno przewidzieć, kiedy taki stan zostaje osiągnięty. Nie ma tu wyznaczonego żadnej granicy. Wyznaczona została ona jedynie wobec dzieci – obywateli polskich, którzy nie posługują się językiem w sposób wystarczający, i wynosi 12 miesięcy (art. 94a ust. 4b ustawy).

Przepisy powyższe nie oznaczają, że nauka języka polskiego zastępuje obowiązek uczestniczenia w innych zajęciach szkolnych. Ustawa wyraźnie wskazuje, że są to zajęcia dodatkowe, a więc poza normalną siatką zajęć lekcyjnych. Oznacza to, że na podstawie rozmowy kwalifikacyjnej, o której jest mowa w § 2 ust. 4 rozporządzenia, dziecko jest przyjmowane do odpowiedniej klasy i odbywa normalnie zajęcia, a ponadto przysługuje mu prawo do nieodpłatnych zajęć dodatkowych z języka polskiego i zajęć wyrównawczych. Żadne przepisy nie zwalniają takiego dziecka z obowiązku uczęszczania na wszystkie inne zajęcia szkolne, a więc z obowiązku szkolnego.

Powyższe przepisy nie oznaczają także zdjęcia z powiatowych centrów pomocy rodzinie obowiązku wypłaty świadczeń pieniężnych także na naukę języka polskiego przez dzieci uchodźców, w ramach indywidualnego programu integracji (art. 93 ust. 1 pkt 2 lit. c w zw. z art. 36 ustawy o pomocy społecznej⁶). W takim przypadku dzieci mają prawo do korzystania z obu form wsparcia (w szkole i poza nią), polegających na korzystaniu z lekcji języka polskiego.

2.2. Prawo do dodatkowego wsparcia dziecka cudzoziemca w szkole

ustawa o systemie oświaty

Art. 94a. 4. Osoby niebędące obywatelami polskimi, podlegające obowiązkowi szkolnemu lub obowiązkowi nauki, które nie znają języka polskiego albo znają go na poziomie niewystarczającym do korzystania z nauki, mają prawo do dodatkowej, bezpłatnej nauki języka polskiego. Dodatkową naukę języka polskiego dla tych osób organizuje organ prowadzący szkołę.

4a. Osoby, o których mowa w ust. 4, mają prawo do pomocy udzielanej przez osobę władającą językiem kraju pochodzenia, zatrudnioną w charakterze pomocy nauczyciela przez dyrektora szkoły. Pomocy tej udziela się nie dłużej niż przez okres 12 miesięcy.

4b. Uprawnienie, o którym mowa w ust. 4, przysługuje także osobom będącym obywatelami polskimi, podlegającym obowiązkowi szkolnemu lub obowiązkowi nauki, które nie znają języka polskiego albo znają go na poziomie niewystarczającym do korzystania z nauki; osoby te korzystają z uprawnienia, o którym mowa w ust. 4, nie dłużej niż przez okres 12 miesięcy.

4c. Osoby, o których mowa w ust. 4 i 4b, mogą korzystać z dodatkowych zajęć wyrównawczych w zakresie przedmiotów nauczania organizowanych przez organ prowadzący szkołę, nie dłużej jednak niż przez okres 12 miesięcy.

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej w sprawie przyjmowania osób niebędących obywatelami polskimi do publicznych przedszkoli, szkół, zakładów kształcenia nauczycieli i placówek oraz organizacji dodatkowej nauki języka polskiego, dodatkowych zajęć wyrównawczych oraz nauki języka i kultury kraju pochodzenia.

§ 6. 1. Dla cudzoziemców oraz obywateli polskich, o których mowa w § 5 ust. 1, w odniesieniu do których nauczyciel prowadzący zajęcia edukacyjne z danego przedmiotu nauczania stwierdzi konieczność uzupełnienia różnic programowych z tego przedmiotu, organ prowadzący szkołę organizuje w szkole dodatkowe zajęcia wyrównawcze z tego przedmiotu.

2. Dodatkowe zajęcia wyrównawcze z danego przedmiotu nauczania są prowadzone indywidualnie lub w grupach, w formie dodatkowych zajęć lekcyjnych z tego przedmiotu, w wymiarze jednej godziny lekcyjnej tygodniowo.

3. Tygodniowy rozkład dodatkowych zajęć wyrównawczych ustala, w porozumieniu z organem prowadzącym szkołę, dyrektor szkoły, w której są organizowane te zajęcia.

§ 7. łączny wymiar godzin zajęć lekcyjnych, o których mowa w § 5 ust. 1i § 6 ust. 2, nie może być wyższy niż 5 godzin lekcyjnych tygodniowo w odniesieniu do jednego ucznia.

Komentarz

Wartym podkreślenia *novum* jest wprowadzenie w obowiązek zorganizowania dodatkowych zajęć wyrównawczych w celu uzupełnienia różnic programowych(art. 94a ust. 4c). Zajęcia te organizuje organ prowadzący (przeważnie zatem gmina) na wniosek nauczyciela przedmiotu, który stwierdzi braki w materiale wśród uczniów cudzoziemców. Zajęcia te organizuje się jedynie w czasie pierwszych 12 miesięcy uczęszczania przez dziecko do szkoły w wymiarze jednej godziny tygodniowo na przedmiot, do którego są potrzebne. Oznacza to, że przy założeniu minimalnego wymiaru nauki języka polskiego i uwzględnieniu maksymalnego obciążenia uczniów zajęciami dodatkowymi, wskazanym w § 7 rozporządzenia, zajęcia wyrównawcze mogą być prowa-

⁶ Ustawa o pomocy społecznej (Dz. U. z 2004 r. Nr 64, poz. 593 z późn. zm.).

dzone zaledwie z trzech przedmiotów. Wydaje się, że ograniczenie tej formy pomocy do jednego roku jest zbyt krótkie – decyzję w zakresie potrzeby prowadzenia takich zajęć należałoby pozostawić nauczycielowi danego przedmiotu.

Istotną zmianą w omawianych przepisach jest także wprowadzenie w szkołach, w których uczą się cudzoziemcy, asystentów nauczycieli – osób posługujących się językiem uczących się dzieci cudzoziemców, które zarówno wspomagają nauczycieli, jak i ułatwiają migrantom integrację w środowisku szkolnym. Nie bez znaczenia jest również możliwość pośredniczenia asystenta w trójstronnych kontaktach na poziomie szkoły, uczniów i rodziców. Idealnym rozwiązaniem byłoby zatrudnienie przez szkołę na tym stanowisku cudzoziemca z kraju, z którego pochodzą dzieci. Doświadczenia w pracy takiej właśnie osoby są niezwykle pozytywne⁷. Niestety ustawodawca przewidział jedynie roczną pomoc okazywaną przez taką osobę, co wydaje się czasem zbyt krótkim, a poza tym dość fikcyjnym, biorąc pod uwagę, że w wielu szkołach dzieci cudzoziemcy są na różnych etapach nauki i różny jest ich czas obecności w danej placówce i zawsze znajdzie się jakieś dziecko w trakcie pierwszego roku swojego pobytu. Problemem jest także to, że przepis art. 94a ust. 4a jest dość lapidarny, a rozporządzenie wydane do tych przepisów, nie precyzuje, jak powinna wyglądać szczegółowo praca takiej osoby, kto powinien być wybierany do pełnienia tej roli (jakie powinien mieć wykształcenie, doświadczenie etc.), czy zatem osoba taka powinna być bliższa asystentom romskim, będącym w szkole i interweniującym w razie potrzeby, czy asystentom dzieci niepełnosprawnych, towarzyszącym uczniom w lekcjach. Doprecyzowanie tej roli jest niewątpliwie niezwykle potrzebne. Zatrudnienie asystenta nauczyciela wiąże się ze zwiększeniem subwencji dla danej szkoły.

2.3. Prawo do otrzymania pomocy materialnej

ustawa o systemie oświaty

Art. 90b. 1. Uczniowi przysługuje prawo do pomocy materialnej ze środków przeznaczonych na ten cel w budżecie państwa lub budżecie właściwej jednostki samorządu terytorialnego.

2. Pomoc materialna jest udzielana uczniom w celu zmniejszenia różnic w dostępie do edukacji, umożliwienia pokonywania barier dostępu do edukacji wynikających z trudnej sytuacji materialnej ucznia, a także wspierania edukacji uczniów zdolnych.

3. Pomoc materialna przysługuje:

1) uczniom szkół publicznych i niepublicznych o uprawnieniach szkół publicznych dla młodzieży i dla dorosłych oraz słuchaczom publicznych kolegiów nauczycielskich, nauczycielskich kolegiów języków obcych i kolegiów pracowników służb społecznych - do czasu ukończenia kształcenia, nie dłużej jednak niż do ukończenia 24 roku życia;

4. Świadczenia pomocy materialnej, o których mowa w art. 90c ust. 2, przysługują również:

1) uczniom szkół niepublicznych nieposiadających uprawnień szkół publicznych dla młodzieży i dla dorosłych - do czasu ukończenia realizacji obowiązku nauki,

2) słuchaczom niepublicznych kolegiów nauczycielskich i nauczycielskich kolegiów języków obcych - do czasu ukończenia kształcenia, nie dłużej jednak niż do ukończenia 24 roku życia.

Art. 90c. 1. Pomoc materialna ma charakter socjalny albo motywacyjny.

2. Świadczeniami pomocy materialnej o charakterze socjalnym są:

1) stypendium szkolne;

2) zasiłek szkolny.

3. Świadczeniami pomocy materialnej o charakterze motywacyjnym są:

1) stypendium za wyniki w nauce lub za osiągnięcia sportowe;

2) stypendium Prezesa Rady Ministrów;

3) stypendium ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania;

4) stypendium ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego.

4. Uczniowi może być przyznana jednocześnie pomoc materialna o charakterze socjalnym i motywacyjnym.

Art. 90p. 1. Udzielanie świadczeń pomocy materialnej o charakterze socjalnym jest zadaniem własnym gminy.

2. Udzielanie stypendium za wyniki w nauce lub za osiągnięcia sportowe w:

⁷ Asystent taki zatrudniony był przez Stowarzyszenie Interwencji Prawnej i pracował w Szkole Podstawowej nr 273 na warszawskich Bielanach od wiosny 2008 do końca 2009 r. Doświadczenia z tej pracy opisane zostały w: A. Chrzanowska, Asystent kulturowy – innowacyjny model pracy w szkołach przyjmujących dzieci cudzoziemców, „Analizy Raporty Ekspertyzy Stowarzyszenia Interwencji Prawnej” 2009, nr 5, dostępne na stronie: <http://www.interwencjaprawna.pl/projekty-are.html>

Podobnie pozytywne doświadczenia w tym zakresie ma Społeczne Gimnazjum nr 20 na ul. Raszyńskiej w Warszawie.

- 1) publicznych szkołach (...) prowadzonych przez jednostki samorządu terytorialnego jest zadaniem własnym tych jednostek;
- 2) publicznych szkołach prowadzonych przez organy nie będące jednostkami samorządu terytorialnego oraz szkołach niepublicznych o uprawnieniach szkół publicznych jest zadaniem organów prowadzących te szkoły.

Komentarz

Jak zostało już wielokrotnie wspomniane powyżej, dzieciom cudzoziemcom przysługuje prawo do korzystania z publicznego systemu edukacji na zasadach przysługujących obywatelom polskim. Z uprawnienia tego w całości, na wszystkich szczeblach kształcenia szkolnego korzystają m.in. następujący cudzoziemcy: uchodźcy, osoby z ochroną uzupełniającą i pobytem tolerowanym oraz osoby, ubiegające się o nadanie statusu uchodźcy (art. 94a ust. 1 i 2 ustawy). Obejmuje ono także pomoc o charakterze materialnym, do jakiej mają prawo uczniowie, czyli do ubiegania się o różne rodzaje stypendiów (art. 90b i 90c ustawy) – zarówno natury socjalnej, jak i motywacyjnej, za dobre wyniki w nauce. Ważne jest, że udzielenie jednej z form pomocy, nie wyklucza udzielenia innej – inne są bowiem podstawy do jej przyznania. Pomoc obydwu typów jest zadaniem własnym gminy lub innego organu prowadzącego szkołę w przypadku stypendiów motywacyjnych.

2.3.1. Prawo do pomocy o charakterze materialnym

ustawa o systemie oświaty

Art. 90d. 1. Stypendium szkolne może otrzymać uczeń znajdujący się w trudnej sytuacji materialnej, wynikającej z niskich dochodów na osobę w rodzinie, w szczególności gdy w rodzinie tej występuje: bezrobocie, niepełnosprawność, ciężka lub długotrwała choroba, wielodzietność, brak umiejętności wypełniania funkcji opiekuńczo-wychowawczych, alkoholizm lub narkomania, a także gdy rodzina jest niepełna lub wystąpi o zdarzenie losowe, z zastrzeżeniem ust. 12.

2. Stypendium szkolne może być udzielane uczniom w formie:

1) całkowitego lub częściowego pokrycia kosztów udziału w zajęciach edukacyjnych, w tym wyrównawczych, wykraczających poza zajęcia realizowane w szkole w ramach planu nauczania, a także udziału w zajęciach edukacyjnych realizowanych poza szkołą;

2) pomocy rzeczowej o charakterze edukacyjnym, w tym w szczególności zakupu podręczników.

4. Stypendium szkolne może być udzielane uczniom szkół ponadgimnazjalnych oraz słuchaczom kolegiów, o których mowa w ust. 3, także w formie całkowitego lub częściowego pokrycia kosztów związanych z pobieraniem nauki poza miejscem zamieszkania.

5. Stypendium szkolne może być także udzielone w formie świadczenia pieniężnego, jeżeli organ przyznający stypendium uzna, że udzielenie stypendium w formach, o których mowa w ust. 2, a w przypadku uczniów szkół ponadgimnazjalnych także w formie, o której mowa w ust. 4, nie jest możliwe (...).

6. Stypendium szkolne może być udzielone w jednej lub kilku formach jednocześnie.

7. Miesięczna wysokość dochodu na osobę w rodzinie ucznia uprawniająca do ubiegania się o stypendium szkolne nie może być większa niż kwota, o której mowa w art. 8 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej.

8. Miesięczna wysokość dochodu, o której mowa w ust. 7, jest ustalana na zasadach określonych w art. 8 ust. 3-13 ustawy, o której mowa w ust. 7, z tym że do dochodu nie wlicza się świadczeń pomocy materialnej, o których mowa w art. 90c ust. 2 i 3.

9. Stypendium szkolne nie może być niższe miesięcznie niż 80% kwoty, o której mowa w art. 6 ust. 2 pkt 2 ustawy z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych i nie może przekraczać miesięcznie 200% kwoty, o której mowa w art. 6 ust. 2 pkt 2 ustawy z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych.

10. Stypendium szkolne jest przyznawane na okres nie dłuższy niż od września do czerwca w danym roku szkolnym (...).

11. Jeżeli forma stypendium szkolnego tego wymaga, stypendium szkolne może być realizowane w okresach innych niż miesięczne lub jednorazowo, z tym że wartość stypendium szkolnego w danym roku szkolnym nie może przekroczyć łącznie dwudziestokrotności kwoty, o której mowa w art. 6 ust. 2 pkt 2 ustawy z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych (...).

12. Stypendium szkolne nie przysługuje uczniowi, który otrzymuje inne stypendium o charakterze socjalnym ze środków publicznych, z zastrzeżeniem ust. 13.

13. Uczeń, który otrzymuje inne stypendium o charakterze socjalnym ze środków publicznych, może otrzymać stypendium szkolne w wysokości, która łącznie z innym stypendium o charakterze socjalnym ze środków publicznych nie przekracza dwudziestokrotności kwoty, o której mowa w art. 6 ust. 2 pkt 2 ustawy z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych (...).

Art. 90e. 1. Zasiłek szkolny może być przyznany uczniowi znajdującemu się przejściowo w trudnej sytuacji materialnej z powodu zdarzenia losowego.

2. Zasiłek szkolny może być przyznany w formie świadczenia pieniężnego na pokrycie wydatków związanych z procesem edukacyjnym lub w formie pomocy rzeczowej o charakterze edukacyjnym, raz lub kilka razy w roku, niezależnie od otrzymywanego stypendium szkolnego.

3. Wysokość zasiłku szkolnego nie może przekroczyć jednorazowo kwoty stanowiącej pięciokrotność kwoty, o której mowa w art. 6 ust. 2 pkt 2 ustawy z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych.

4. O zasiłek szkolny można ubiegać się w terminie nie dłuższym niż dwa miesiące od wystąpienia zdarzenia uzasadniającego przyznanie tego zasiłku.

Art. 90f. Rada gminy uchwała regulamin udzielania pomocy materialnej o charakterze socjalnym dla uczniów zamieszkałych na terenie gminy, kierując się celami pomocy materialnej o charakterze socjalnym, w którym określa w szczególności:

1) sposób ustalania wysokości stypendium szkolnego w zależności od sytuacji materialnej uczniów i ich rodzin oraz innych okoliczności, o których mowa w art. 90d ust. 1;

2) formy, w jakich udziela się stypendium szkolnego w zależności od potrzeb uczniów zamieszkałych na terenie gminy;

3) tryb i sposób udzielania stypendium szkolnego;

4) tryb i sposób udzielania zasiłku szkolnego w zależności od zdarzenia losowego.

Art. 90m. 1. Świadczenie pomocy materialnej o charakterze socjalnym przyznaje wójt (burmistrz, prezydent miasta).

2. Rada gminy może upoważnić kierownika ośrodka pomocy społecznej do prowadzenia postępowania w sprawach, o których mowa w ust. 1.

Art. 90n. 1. W sprawach świadczeń pomocy materialnej o charakterze socjalnym wydaje się decyzje administracyjne.

2. Świadczenia pomocy materialnej o charakterze socjalnym są przyznawane na:

1) wniosek rodziców albo pełnoletniego ucznia;

2) wniosek odpowiednio dyrektora szkoły (...).

3. Świadczenia pomocy materialnej o charakterze socjalnym mogą być również przyznawane z urzędu.

4. Wniosek o przyznanie świadczenia pomocy materialnej o charakterze socjalnym zawiera w szczególności:

1) imię i nazwisko ucznia i jego rodziców;

2) miejsce zamieszkania ucznia;

3) dane uzasadniające przyznanie świadczenia pomocy materialnej, w tym zaświadczenie o wysokości dochodów, z zastrzeżeniem ust. 5;

4) pożądaną formę świadczenia pomocy materialnej inną niż forma pieniężna.

5. W przypadku ubiegania się o stypendium szkolne dla ucznia, którego rodzina korzysta ze świadczeń pieniężnych z pomocy społecznej, zamiast zaświadczenia o wysokości dochodów przedkłada się zaświadczenie o korzystaniu ze świadczeń pieniężnych z pomocy społecznej.

6. Wniosek o przyznanie stypendium szkolnego składa się do dnia 15 września danego roku szkolnego (...).

7. W uzasadnionych przypadkach, wniosek o przyznanie stypendium szkolnego może być złożony po upływie terminu, o którym mowa w ust. 6.

Art. 90r. 1. Na dofinansowanie świadczeń pomocy materialnej o charakterze socjalnym gmina otrzymuje dotację celową z budżetu państwa.

ustawa o świadczeniach rodzinnych

Art. 14. 1. Dodatek z tytułu rozpoczęcia roku szkolnego przysługuje matce lub ojcu, opiekunowi faktycznemu dziecka albo opiekunowi prawnemu dziecka, a także osobie uczącej się na częściowe pokrycie wydatków związanych z rozpoczęciem w szkole nowego roku szkolnego.

2. Dodatek przysługuje raz w roku, w związku z rozpoczęciem roku szkolnego, w wysokości 90,00 zł na dziecko.

ustawa o pomocy społecznej

Art. 48. 1. Osoba lub rodzina ma prawo do schronienia, posiłku i niezbędnego ubrania, jeżeli jest tego pozbawiona.

4. Pomoc doraźna albo okresowa w postaci jednego gorącego posiłku dziennie przysługuje osobie, która własnym staraniem nie może go sobie zapewnić.

5. Pomoc, o której mowa w ust. 4, przyznana dzieciom i młodzieży w okresie nauki w szkole może być realizowana w formie zakupu posiłków.

Komentarz

Jedną z form pomocy uczniom jest przyznanie stypendium szkolnego. Mają do niego prawo osoby, które znajdują się w trudnej sytuacji materialnej, wynikającej z niskich dochodów na osobę w rodzinie, w szczególności gdy w rodzinie tej występuje: bezrobocie, niepełnosprawność, ciężka lub długotrwała choroba, wielodzietność, brak umiejętności wypełniania funkcji opiekuńczo-wychowawczych, alkoholizm lub narkomania, a także gdy rodzina jest niepełna lub wystąpi o zdarzenie losowe (art. 90d ustawy). Jeżeli więc dzieci cudzoziemcy spełniają wyżej wymienione przesłanki, są uprawnione, tak samo jak obywatele polscy, do ubiegania się o tę pomoc. Może ona przybrać różne formy – w zależności od indywidualnych potrzeb – zarówno pomocy pieniężnej (w takim przypadku wypłacane może być miesięcznie, okresowo lub jednorazowo) oraz niepieniężnej (polegające np. na sfinansowaniu udziału w wycieczkach szkolnych, zakupu pomocy szkolnych lub posiłków w szkole). Warto szczególnie zwrócić uwagę na pomoc polegającą na sfinansowaniu udziału w zajęciach dodatkowych, jeśli nie są one prowadzone w szkole. Wydaje się, że w zakres ten mogą wchodzić także zajęcia wyrównawcze, które są potrzebne uczniom i albo przekraczają wymiar określony w § 7 rozporządzenia, albo są prowadzone po upływie rocznego okresu, do którego szkołę zobowiązują przepisy art. 94a ust. 4c ustawy.

Stypendium udzielane jest w okresie trwania roku szkolnego (tj. od września do czerwca). Może zostać przyznane, jeżeli rodzina spełnia warunki materialne do otrzymania świadczeń z pomocy społecznej (na podstawie ustawy o pomocy społecznej), czyli jej dochód nie przekracza kwoty ustalonej w tych przepisach. Nie przysługuje ono, jeżeli uczeń otrzymuje inną formę pomocy socjalnej wypłacanej ze środków publicznych (od reguły tej jest jeden wyjątek wskazany w art. 90d ust. 13 ustawy). Zaznaczyć także należy, że w przepisie tym chodzi tylko o pomoc socjalną, zatem uczeń może otrzymywać pomoc motywacyjną, o której mowa jest w punkcie 2.2.2. Wysokość stypendiów oraz formy starania się o nie ustala rada gminy (art. 90f ustawy).

Poza stypendium szkolnym uczeń może otrzymać zasiłek szkolny, jeżeli znalazł się przejściowo w trudnej sytuacji (art. 90e ustawy). On także może przybrać formę świadczenia pieniężnego lub rzeczowego. O przyznanie takiego zasiłku wystąpić należy w ciągu maksymalnie 2 miesięcy od wystąpienia zdarzenia, które jest podstawą do jego przyznania.

Świadczenia, o których mowa powyżej, przyznawane są na wniosek rodziców, dyrektora szkoły lub z urzędu przez wójta, burmistrza lub prezydenta miasta (art. 90n ust. 1 w zw. z art. 90m ust. 1 ustawy) w formie decyzji administracyjnej. Od niekorzystnego rozstrzygnięcia przysługuje odwołanie w terminie 14 dni do Samorządowego Kolegium Odwoławczego. Wnioski takie składa się do 15 września każdego roku szkolnego, jednak w uzasadnionych przypadkach wniosek może zostać złożony później (art. 90n ust. 7 ustawy). Niewątpliwie takim przypadkiem będzie przyjazd cudzoziemca do Polski w innym terminie (tzn. w trakcie trwania roku szkolnego) lub też zmiana miejsca zamieszkania (np. po otrzymaniu decyzji o przyznaniu statusu uchodźcy lub ochrony uzupełniającej). W takim przypadku należy wystąpić o tę formę pomocy niezwłocznie po zgłoszeniu dziecka do szkoły.

Na wypłatę uczniom świadczeń o charakterze socjalnym gmina otrzymuje dotację celową z budżetu państwa, co oznacza, że obowiązek takich wypłat nie obciąża budżetu gminy (art. 90r ustawy).

Poza świadczeniami socjalnymi przysługującymi uczniom ze szkoły, mogą się oni ubiegać o inne świadczenia z pomocy społecznej. Na początku roku szkolnego starać się można o dodatek w wysokości 90 zł na dziecko na pokrycie kosztów związanych z rozpoczęciem roku szkolnego (art. 14 ustawy o świadczeniach rodzinnych⁸). Wniosek o taki zasiłek składa się w urzędzie gminy lub miasta, lub we właściwym ośrodku pomocy społecznej (może on zostać upoważniony do rozpatrywania tego typu wniosków na podstawie art. 23 ust. 4c ustawy o świadczeniach rodzinnych). Świadczenia rodzinne przysługują osobom, które legitymują się posiadaniem statusu uchodźcy lub ochrony uzupełniającej, o ile przebywają na terytorium Polski przez okres zasiłkowy, w którym otrzymują świadczenia rodzinne (art. 1 ust. 3 w zw. z art. 1 ust. 2 pkt 3 ustawy o świadczeniach rodzinnych).

Ponadto rodzice dzieci mogą ubiegać się także o przyznanie ze środków pomocy społecznej świadczeń w postaci zakupu ciepłych posiłków w szkole (art. 48 ust. 5 ustawy o pomocy społecznej). Prawo do korzystania z pomocy społecznej mają osoby, które otrzymały statusu uchodźcy lub ochronę uzupełniającą, o ile spełniają przesłanki materialne określone w ustawie o pomocy społecznej (art. 5 pkt 2 w zw. z art. 8 ustawy o pomocy społecznej).

⁸ Ustawa o świadczeniach rodzinnych (Dz. U. z 2003 r. Nr 228 poz. 2255 z późn. zm.).

2.3.2. Prawo do pomocy o charakterze motywacyjnym

ustawa o systemie oświaty

Art. 90g. 1. Szkoła może udzielać stypendium za wyniki w nauce lub za osiągnięcia sportowe.

2. Stypendium za wyniki w nauce może być przyznane uczniowi, który uzyskał wysoką średnią ocen oraz co najmniej dobrą ocenę zachowania w okresie (semestrze) poprzedzającym okres (semestr), w którym przyznaje się to stypendium, a stypendium za osiągnięcia sportowe może być przyznane uczniowi, który uzyskał wysokie wyniki we współzawodnictwie sportowym na szczeblu co najmniej międzyszkolnym oraz co najmniej dobrą ocenę zachowania w okresie (semestrze) poprzedzającym okres (semestr), w którym przyznaje się to stypendium.

2a. Warunek uzyskania co najmniej dobrej oceny zachowania, o którym mowa w ust. 2, nie dotyczy uczniów szkół policealnych oraz szkół dla dorosłych.

3. O przyznanie stypendium za wyniki w nauce lub za osiągnięcia sportowe uczniów może ubiegać się nie wcześniej niż po ukończeniu pierwszego okresu (semestru) nauki w danym typie szkoły, z zastrzeżeniem ust. 4 i 5.

4. Stypendium za wyniki w nauce nie udziela się uczniom klas I-III szkoły podstawowej oraz uczniom klasy IV szkoły podstawowej do ukończenia pierwszego okresu nauki.

5. Stypendium za osiągnięcia sportowe nie udziela się uczniom klas I-III szkoły podstawowej.

6. Dyrektor szkoły powołuje w szkole komisję stypendialną.

7. Średnią ocen, o której mowa w ust. 2, ustala komisja stypendialna, po zasięgnięciu opinii rady pedagogicznej i samorządu uczniowskiego.

8. Wniosek o przyznanie stypendium za wyniki w nauce lub za osiągnięcia sportowe wychowawca klasy składa do komisji stypendialnej, która przekazuje wniosek wraz ze swoją opinią dyrektorowi szkoły.

9. Stypendium za wyniki w nauce lub za osiągnięcia sportowe jest wypłacane raz w okresie (semestrze).

10. Stypendium za wyniki w nauce lub za osiągnięcia sportowe nie może przekroczyć kwoty stanowiącej dwukrotność kwoty, o której mowa w art. 6 ust. 2 pkt 2 ustawy z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych. Wysokość stypendium ustala dyrektor szkoły, po zasięgnięciu opinii komisji stypendialnej i rady pedagogicznej oraz w porozumieniu z organem prowadzącym szkołę.

11. Stypendium za wyniki w nauce lub za osiągnięcia sportowe przyznaje dyrektor szkoły, po zasięgnięciu opinii rady pedagogicznej, w ramach środków przyznanych przez organ prowadzący na ten cel w budżecie szkoły.

Art. 90k. Rada Ministrów określi, w drodze rozporządzenia, wysokość stypendium Prezesa Rady Ministrów, a także szczegółowy sposób i tryb przyznawania i wypłacania stypendiów, o których mowa w art. 90c ust. 3 pkt 2-4, uwzględniając udział organów szkoły oraz kuratora oświaty w procesie wyłaniania kandydatów do stypendiów oraz terminy składania wniosków o przyznanie stypendium.

Art. 90s. 1. Stypendia za wyniki w nauce lub za osiągnięcia sportowe są finansowane z dochodów jednostek samorządu terytorialnego (...).

3. Szkoły niepubliczne o uprawnieniach szkół publicznych otrzymują środki na przyznanie stypendiów za wyniki w nauce lub za osiągnięcia sportowe w ramach dotacji, o której mowa w art. 90 ust. 2a i 3.

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej w sprawie przyjmowania osób niebędących obywatelami polskimi do publicznych przedszkoli, szkół, zakładów kształcenia nauczycieli i placówek oraz organizacji dodatkowej nauki języka polskiego, dodatkowych zajęć wyrównawczych oraz nauki języka i kultury kraju pochodzenia.

§ 9. Stypendium ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania może być przyznane cudzoziemcowi miesięcznie w wysokości równej wysokości stypendium Prezesa Rady Ministrów, o którym mowa w przepisach wydanych na podstawie art. 90k ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty.

§ 10. 1. Stypendium, o którym mowa w § 9, może być obniżone w przypadku, gdy cudzoziemiec osiąga niezadowalające wyniki w nauce lub otrzymał poprawną lub nieodpowiednią roczną ocenę klasyfikacyjną zachowania.

2. Stypendium, o którym mowa w § 9, może być zawieszona, jeżeli cudzoziemiec:

1) podał nieprawdziwe informacje, na których podstawie zostało mu przyznane stypendium;

2) nie otrzymał promocji do klasy programowo wyższej lub na semestr programowo wyższy;

3) przebywa dłużej niż miesiąc poza granicami Rzeczypospolitej Polskiej w okresie innym niż ferie letnie.

Komentarz

Uczniom cudzoziemcom przysługuje także prawo do otrzymywania pomocy o charakterze motywacyjnym za szczególne wyniki w nauce lub osiągnięcia sportowe (art. 90g ustawy). Również w tym zakresie nie może być wprowadzone żadne różnicowanie sytuacji dzieci obywateli polskich od dzieci cudzoziemców (o ile mają one prawo do korzystania z edukacji na zasadach przysługujących Polakom). Stypendia przyznaje komisja stypendialna powołana przez dyrektora szkoły. Stypendium takie wypłacane jest raz w semestrze (art. 90g ust. 9).

Dzieci cudzoziemcy mają także prawo do otrzymywania innych form pomocy i stypendiów finansowanych ze źródeł publicznych, o których nie wspominają przepisy ustawy, np. przyznawanych przez organy samorządu terytorialnego, wojewodów czy ministrów.

Przyznanie pomocy o charakterze motywacyjnym nie jest uzależnione od dochodów rodziny, a jedynie od osiągnięć w nauce lub sporcie konkretnego ucznia.

Warto dodać, że § 10 rozporządzenia przewiduje przypadki cofnięcia stypendium – jeżeli uczeń opuścił się znacznie w nauce, jego zachowanie zostało uznane i stwierdzone odpowiednią oceną jako niewłaściwe, nie uzyskał promocji, podał nieprawdziwe informacje, a także, co ważne, jeśli opuścił Polskę na czas dłuższy niż miesiąc, o ile ten okres nie wypada w czasie ferii letnich.

3. KOSZTY POBIERANIA NAUKI PRZEZ CUDZOZIEMCÓW

ustawa o systemie oświaty

Art. 5a. 1. Zadania oświatowe jednostek samorządu terytorialnego finansowane są na zasadach określonych w odrębnych ustawach.

2. Zapewnienie kształcenia, wychowania i opieki, w tym profilaktyki społecznej, jest zadaniem oświatowym:

- 1) gmin - w przedszkolach oraz w innych formach wychowania przedszkolnego, o których mowa w art. 14a ust. 1a, a także w szkołach, o których mowa w art. 5 ust. 5;
- 2) powiatów - w szkołach i placówkach, o których mowa w art. 5 ust. 5a;
- 3) samorządów województw - w szkołach, placówkach, zakładach kształcenia i placówkach doskonalenia nauczycieli oraz kolegiach pracowników służb społecznych, o których mowa w art. 5 ust. 6.

2a. Zadaniem oświatowym gminy jest także zapewnienie dodatkowej, bezpłatnej nauki języka polskiego, o której mowa w art. 94a ust. 4.

3. Środki niezbędne na realizację zadań oświatowych, o których mowa w ust. 2, w tym na wynagrodzenia nauczycieli oraz utrzymanie szkół i placówek zagwarantowane są w dochodach jednostek samorządu terytorialnego.

Art. 14. 5. Opłaty za świadczenia prowadzonych przez gminę przedszkoli publicznych ustala rada gminy, a w przypadku innych przedszkoli publicznych – organy prowadzące te przedszkola, z uwzględnieniem art. 6 pkt 1.

Art. 6. Przedszkolem publicznym jest przedszkole, które:

- 1) prowadzi bezpłatne nauczanie i wychowanie w zakresie co najmniej podstawy programowej wychowania przedszkolnego;
- 2) przeprowadza rekrutację dzieci w oparciu o zasadę powszechnej dostępności;
- 3) zatrudnia nauczycieli posiadających kwalifikacje określone w odrębnych przepisach.

Art. 79. 1a. Szkoła publiczna, przedszkole publiczne i placówka publiczna prowadzone przez jednostkę samorządu terytorialnego, będące zakładem budżetowym, pokrywają koszty swojej działalności z przychodów własnych oraz z dotacji przewidzianej w budżecie tej jednostki na zadania oświatowe, o których mowa w art. 5a ust. 2.

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej w sprawie przyjmowania osób niebędących obywatelami polskimi do publicznych przedszkoli, szkół, zakładów kształcenia nauczycieli i placówek oraz organizacji dodatkowej nauki języka polskiego, dodatkowych zajęć wyrównawczych oraz nauki języka i kultury kraju pochodzenia.

§ 3. 1. Cudzoziemcy podejmujący naukę w publicznych szkołach policealnych, szkołach ponadgimnazjalnych dla dorosłych, szkołach artystycznych, zakładach kształcenia nauczycieli i placówkach, na warunkach odpłatności, wnoszą opłatę za każdy rok nauki w wysokości stanowiącej:

- 1) w publicznej szkole policealnej, szkole ponadgimnazjalnej dla dorosłych, zakładzie kształcenia nauczycieli i placówce - równowartość 1 500 euro;
- 2) w publicznej szkole artystycznej:
  - a) w szkole muzycznej i plastycznej - równowartość 3 000 euro,
  - b) w szkole baletowej, szkole sztuki cyrkowej, szkole policealnej oraz szkole pomaturalnej bibliotekarskiej i animatorów kultury - równowartość 4 500 euro.

2. Za pierwszy rok nauki opłaty, o których mowa w ust. 1, podwyższa się o równowartość 200 euro.

3. Za okres nauki trwającej krócej niż rok szkolny opłatę wnosi się w wysokości proporcjonalnej do faktycznego czasu trwania nauki.

4. W przypadku trudnej sytuacji materialnej cudzoziemca organ prowadzący publiczną szkołę, zakład kształcenia nauczycieli lub placówkę, na wniosek rodzica lub opiekuna cudzoziemca albo pełnoletniego cudzoziemca, może całkowicie lub częściowo zwolnić cudzoziemca z opłaty, o której mowa w ust. 1.

§ 4. 1. Opłaty za naukę, o których mowa w § 3 ust. 1, są wnoszone za cały rok szkolny lub okres nauki trwającej krócej niż rok szkolny, w terminie do dnia rozpoczęcia nauki.

2. W uzasadnionych przypadkach organ prowadzący publiczną szkołę, zakład kształcenia nauczycieli lub placówkę może przedłużyć termin wniesienia opłaty za naukę lub wyrazić zgodę na wniesienie opłaty w ratach za poszczególne okresy nauki.

Komentarz

Jak już wspomniano powyżej, małoletnim cudzoziemcom legitymującym się statusem uchodźcy, ochroną uzupełniającą lub zgodą na pobyt tolerowany przysługuje prawo do bezpłatnej nauki w systemie edukacji publicznej – od przedszkola po szkołę policealną (za wyjątkiem omówionym powyżej w punkcie 1.3). Nauka ta finansowana jest ze środków publicznych. Koszty na jej prowadzenie wykładają jednostki samorządu terytorialnego, a część z nich jest refundowana z budżetu państwa, z dotacji celowej na zadania oświatowe (art. 5a i 79 ustawy). W niektórych przypadkach, wskazanych w § 3 ust. 4 rozporządzenia, została także wprowadzona możliwość zwolnienia cudzoziemca całkowicie lub częściowo z opłaty za naukę.

4. INNE UDOGODNIENIA DOTYCZĄCE KORZYSTANIA Z SYSTEMU OŚWIATY PRZEZ CUDZOZIEMCÓW

ustawa o systemie oświaty

Art. 94a. 5. Dla osób niebędących obywatelami polskimi, podlegających obowiązkowi szkolnemu, placówka dyplomatyczna lub konsularna kraju ich pochodzenia działająca w Polsce albo stowarzyszenie kulturalno-oświatowe danej narodowości mogą organizować w szkole, w porozumieniu z dyrektorem szkoły i za zgodą organu prowadzącego, naukę języka i kultury kraju pochodzenia. Szkoła udostępnia nieodpłatnie pomieszczenia i pomoce dydaktyczne.

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej w sprawie przyjmowania osób niebędących obywatelami polskimi do publicznych przedszkoli, szkół, zakładów kształcenia nauczycieli i placówek oraz organizacji dodatkowej nauki języka polskiego, dodatkowych zajęć wyrównawczych oraz nauki języka i kultury kraju pochodzenia.

§ 8. 1. Zagraniczna placówka dyplomatyczna lub konsularna albo stowarzyszenie kulturalno-oświatowe danej narodowości mogą organizować naukę języka i kultury kraju pochodzenia dla cudzoziemców podlegających obowiązkowi szkolnemu, jeżeli do udziału w tym kształceniu zostanie zgłoszonych w:

- 1) szkole podstawowej i gimnazjum - co najmniej 7 cudzoziemców;
  - 2) szkole artystycznej - co najmniej 14 cudzoziemców.
2. łączny wymiar godzin nauki języka i kultury kraju pochodzenia cudzoziemców nie może być wyższy niż 5 godzin lekcyjnych tygodniowo.
3. Dyrektor szkoły ustala dni tygodnia i godziny, w których może odbywać się w szkole nauka języka i kultury kraju pochodzenia cudzoziemców.

Komentarz

Dyrektor szkoły jest także zobowiązany udostępnić nieodpłatnie pomieszczenia oraz pomoce dydaktyczne znajdujące się na terenie szkoły na naukę języka i kultury kraju pochodzenia cudzoziemców, jeżeli zajęcia takie chce prowadzić stowarzyszenie kulturalno-oświatowe danej narodowości, a zgłosi się na nie co najmniej 15 chętnych dzieci cudzoziemców. Zajęcia te nie mogą przekraczać 5 godzin lekcyjnych tygodniowo (art. 94a ust. 5 ustawy oraz § 8 rozporządzenia) i powinny one zostać wpisane w siatkę zajęć jako dodatkowe dla dzieci cudzoziemców.

Nowe przepisy zmniejszyły także liczbę dzieci z 15 do 7, które muszą uczęszczać do szkoły, by miała ona obowiązek udostępnić pomieszczenia na zajęcia z języka i kultury kraju pochodzenia dzieci.

Warto także zauważyć, że zajęcia tego typu powinny szkoły promować, bowiem warunkiem dobrej integracji jest zachowanie własnej tożsamości kulturowej. Rodzice czasem nie będą w stanie przekazać tego swojemu dziecku w pełni – np. nauczyć posługiwania się językiem literackim czy przekazać informacje o kulturze wysokiej. Dziecko, które jest pewne swojej tożsamości, lepiej także przystosuje się do warunków w szkole. Dzięki takim zajęciom będzie mogło też poczuć, że dla szkoły ważna jest jego kultura – a zatem, że to jest także jego szkoła.

5. PRAWO DO NAUKI NA STUDIACH WYŻSZYCH

ustawa prawo o szkolnictwie wyższym

Art. 43. 1. Osoby niebędące obywatelami polskimi, zwane dalej „cudzoziemcami”, mogą podejmować i odbywać studia, studia doktoranckie oraz inne formy kształcenia, a także uczestniczyć w badaniach naukowych i pracach rozwojowych na zasadach określonych w ustawie, z zastrzeżeniem ust. 2.

2. Na zasadach obowiązujących obywateli polskich mogą podejmować i odbywać kształcenie oraz uczestniczyć w badaniach naukowych i pracach rozwojowych, o których mowa w ust. 1:

1) cudzoziemcy, którym udzielono zezwolenia na osiedlenie się;

1a) posiadacze ważnej Karty Polaka;

2) cudzoziemcy posiadający status uchodźcy nadany w Rzeczypospolitej Polskiej;

3) cudzoziemcy korzystający z ochrony czasowej na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej;

4) pracownicy migrujący, będący obywatelami państwa członkowskiego Unii Europejskiej, Konfederacji Szwajcarskiej lub państwa członkowskiego Europejskiego Porozumienia o Wolnym Handlu (EFTA) - strony umowy o Europejskim Obszarze Gospodarczym, a także członkowie ich rodzin, jeżeli mieszkają na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej;

5) cudzoziemcy, którym na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej udzielono zezwolenia na pobyt rezydenta długoterminowego Wspólnot Europejskich;

6) cudzoziemcy, którym na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej udzielono zezwolenia na zamieszkanie na czas oznaczony w związku z okolicznością, o której mowa w art. 53 ust. 1 pkt 7, 13 i 14 ustawy z dnia 13 czerwca 2003 r. o cudzoziemcach;

6a) cudzoziemcy, którym udzielono ochrony uzupełniającej na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej;

7) obywatele państw członkowskich Unii Europejskiej, państw członkowskich Europejskiego Porozumienia o Wolnym Handlu (EFTA) – stron umowy o Europejskim Obszarze Gospodarczym lub Konfederacji Szwajcarskiej i członkowie ich rodzin, posiadający prawo stałego pobytu.

3. Cudzoziemcy niewymienieni w ust. 2, z zastrzeżeniem ust. 5, mogą podejmować i odbywać kształcenie oraz uczestniczyć w badaniach naukowych i pracach rozwojowych, o których mowa w ust. 1, na podstawie:

3) decyzji ministra właściwego do spraw szkolnictwa wyższego lub odpowiedniego ministra wskazanego w art. 33 ust. 2;

4) decyzji rektora uczelni.

4. Cudzoziemcy, o których mowa w ust. 3, mogą podejmować i odbywać kształcenie oraz uczestniczyć w badaniach naukowych i pracach rozwojowych, o których mowa w ust. 1:

1) jako stypendyści strony polskiej;

2) na zasadach odpłatności;

3) bez odpłatności i świadczeń stypendialnych;

5) jako stypendyści uczelni.

Art. 173. 1. Student może ubiegać się o pomoc materialną ze środków przeznaczonych na ten cel w budżecie państwa w formie:

1) stypendium socjalnego;

2) stypendium specjalnego dla osób niepełnosprawnych;

3) stypendium za wyniki w nauce lub sporcie;

4) stypendium ministra za osiągnięcia w nauce;

5) stypendium ministra za wybitne osiągnięcia sportowe;

6) stypendium na wyżywienie;

7) stypendium mieszkaniowego;

8) zapomogi.

2. Student może ubiegać się o zakwaterowanie w domu studenckim uczelni lub wyżywienie w stołówce studenckiej uczelni.

3. Student może ubiegać się o zakwaterowanie w domu studenckim uczelni małżonka i dziecka.

Komentarz

Niektóre kategorie cudzoziemców mają także prawo do korzystania z bezpłatnej nauki na publicznych uczelniach wyższych – na zasadach przysługujących obywatelom polskim. Jedną z nich są osoby, które uzyskały status uchodźcy oraz ochronę uzupełniającą (art. 43 ust. 2 pkt 2 i 6a ustawy prawo o szkolnictwie wyższym⁹). Oznacza to, że mają prawo do bezpłatnej nauki, o ile zostaną zakwalifikowani na studia w procesie rekrutacji – dokładnie tak samo, jak obywatele polscy, bez dodatkowych przywilejów. Mogą oni także korzystać z

⁹ Ustawa Prawo o szkolnictwie wyższym (Dz. U. z 2005 r. Nr 164, poz. 1365 z późn. zm.).

wszystkich uprawnień przysługujących studentom, wymienionym w art. 173 ustawy prawo o szkolnictwie wyższym, tj. różnego rodzaju stypendiów socjalnych oraz stypendiów za wyniki w nauce, a także z zakwaterowania w domu studenckim. Prawo to przysługuje także osobom, które przyjechały do Polski w związku z łączeniem rodzin uchodźców oraz osób z pobytem tolerowanym¹⁰.

Wszystkich wymienionych powyżej uprawnień pozbawione są osoby, które mają zgodę na pobyt tolerowany. Mogą one studiować w Polsce odpłatnie lub na podstawie zgody ministra właściwego do spraw szkolnictwa wyższego albo rektora danej uczelni na różnych zasadach: płacąc za naukę, otrzymując stypendium ze środków uczelni lub będąc zwolnionymi z opłat za naukę, jednak bez prawa do otrzymywania stypendiów (art. 43 ust. 3 i 4 ustawy prawo o szkolnictwie wyższym). Forma ta uzależniona jest od uznaniowej decyzji rektora.

---

¹⁰ Osoby z pobytem tolerowanym mają prawo do sprowadzenia członków swojej rodziny, o ile spełnią warunki materialne i uplynie okres dwóch lat od momentu otrzymania decyzji o nadaniu pobytu tolerowanego (art. 53 ust. 1 pkt 7 oraz ust. 7 w zw. z art. 54 pkt 4 ustawy o cudzoziemcach Dz. U. Nr 128, poz. 1175, z późn. zm.).